

QO'QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)

PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

QOBILIYAT, UNING MOHIYATI VA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK QOBILIYATLARI

Tursunboyeva Kamola Ilxomjon qizi
Andijon davlat Pedagogika instituti
2-bosqich tayanch doktoranti
[Tel: +998916717124](tel:+998916717124)
Email: kamola.tursunboyeva@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada qobiliyatning mazmuni, pedagogdan talab etiladigan qobiliyat turlari, ularning o'quvchilarga ta'siri hamda mohiyati yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: qobiliyat, shaxs dinamikasi, kreativlik, kommunikativlik, hissiy barqarorlik, o'qituvchining pedagogik qobiliyatlari, perseptiv qobiliyat.

КОМПЕТЕНТНОСТЬ, ЕЕ СУЩНОСТЬ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ СПОСОБНОСТИ УЧИТЕЛЯ

Аннотация: В статье объясняется содержание компетентности, виды компетентности, требуемые от учителя, их влияние на учащихся и их сущность.

Ключевые слова: способности, динамика личности, креативность, коммуникация, эмоциональная устойчивость, педагогическое мастерство учителя, перцептивные способности.

ABILITY, ITS ESSENCE AND THE TEACHER'S PEDAGOGICAL ABILITIES

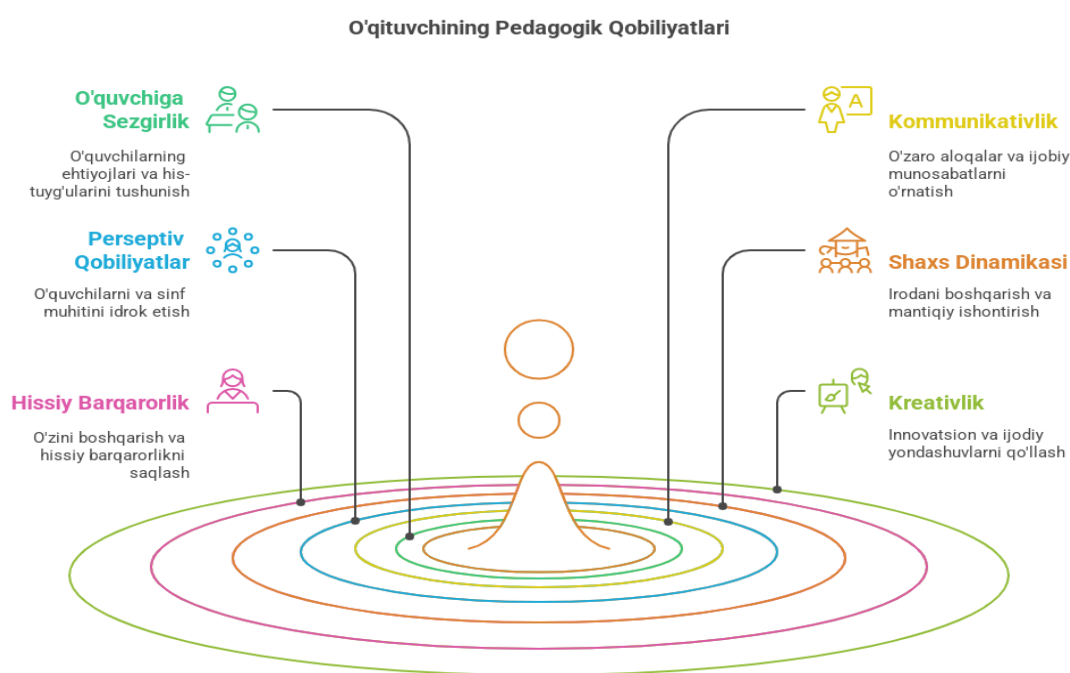
Abstract: This article discusses the content of ability, the types of abilities required of a teacher, their impact on students and their essence.

Keywords: ability, personality dynamics, creativity, communicativeness, emotional stability, teacher's pedagogical abilities, perceptive abilities.

Kirish. XXI asr yangi imkoniyatlar, qobiliyatlar asri. Ushbu asr o'z zamonasining shiddati bilan oldingilaridan tubdan farq qiladi. XXI asr yangi texnika texnologiyalar yarata olish imkoniyati mavjud asr bo'lib, bunda turli qobiliyatga ega bo'lgan shaxslar albatta muvaffaqiyatga erisha oladilar. Har bir shaxsda o'zgacha qobiliyat mavjud bo'lib, buni faqatgina rivojlantirish zarur. Buning yechimi albatta ustoz muallim hisoblanadi. U har bir insonning qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Asosiy qism. Qobiliyat-shaxsning muayyan faoliyat yuzasidan layoqati va uning ishini muvaffaqiyatli bajarishdagi subyektiv shart - sharoitini ifodalovchi individual psixik xususiyatlaridir. O‘qituvchining kasbiy faoliyati favqulotda umumiy va xususiy qobiliyatlarni talab etadi. Kasbiy pedagogik faoliyatning muvaffaqiyati, xususiy pedagogik qobiliyatlarga bog‘liq bo‘ladi. Pedagogik qobiliyatlarning quyidagi guruhlari farqlanadi:

- O‘quvchiga nisbatan sezgirlik;
- Kommunikativlik - insonlarga yuz tutish, xayrxohlik, xushmuomilalik;
- Perseptiv qobiliyatlari - kasbiy yetuklik empatiya, pedagogik tuyg‘u;
- Shaxs dinamikasi - irodaga ta’sir eta olish va mantiqiy ishonтира olish qobiliyati;
- Hissiy barqarorlik - o‘zini boshqara olish;
- Kreativlik — ijodiy ish qobiliyati.¹⁸

1-rasm. O‘qituvchining pedagogik qobiliyatlari

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilar ruhiyatini tushunuvchi va ularga individual yondasha oluvchi shaxs sifatida ham namoyon bo‘lishi kerak. O‘qituvchining pedagogik qobiliyatlari ichida o‘quvchiga nisbatan sezgirlik alohida ahamiyat kasb etadi. Bu qobiliyat o‘quvchining ehtiyojlarini, hissiy holatini va qiziqishlarini nozik idrok etish, unga mos tarzda yondashish imkonini beradi. Sezgirlik o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi ishonchli munosabatlarni shakllantirib, ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Pedagogik sezgirlik – bu o‘qituvchining o‘quvchilarning hissiy holati, ehtiyojlari va qiyinchiliklarini tushunish hamda ularga mos ravishda pedagogik yondashuvni tanlash

¹⁸ Mavlonova R.A. Umumiy pedagogika. –Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. –446b

qobiliyatidir.¹⁹ Ushbu qobiliyat o‘qituvchining hamdardlik, e’tibor va hissiy barqarorlik darajasi bilan bog‘liq.

O‘qituvchining pedagogik qobiliyatlari ichida sezgirlik muhim o‘rin tutadi. Bu qobiliyat o‘quvchilarni tushunish, ularga mos yondashuvni ishlab chiqish va ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Sezgirlik rivojlangan o‘qituvchilar nafaqat bilim beradi, balki o‘quvchilarning shaxsiy va intellektual rivojlanishiga ham hissa qo‘shadi. Shu boisdan, har bir pedagog ushbu qobiliyatni shakllantirish va rivojlantirish ustida doimiy ishlashi kerak.

Ta’lim jarayonida o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilar uchun ruhiy barqarorlik timsoli ham bo‘lishi kerak. O‘qituvchining hissiy barqarorligi uning stressli vaziyatlarda ham muvozanatini saqlay olishi, o‘quvchilarga adolatli va xolis yondashishi hamda ta’lim jarayonini samarali olib borishida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlarga ko‘ra, hissiy barqaror o‘qituvchilar o‘quvchilar bilan sog‘lom munosabat o‘rnatib, ularga ta’lim berish jarayonida yanada samarali natijalarga erishadi.²⁰

O‘qituvchining hissiy barqarorligi uning kasbiy samaradorligi va o‘quvchilarga ta’sirini belgilovchi muhim omildir. Ushbu qobiliyat o‘zini anglash, stressga chidamlilik, moslashuvchanlik va empatiya kabi jihatlarni o‘z ichiga oladi. Hissiy jihatdan barqaror o‘qituvchi nafaqat sifatli ta’lim bera oladi, balki o‘quvchilarning psixologik farovonligiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, har bir pedagog ushbu qobiliyatni rivojlantirishga e’tibor qaratishi kerak.

O‘qituvchilik kasbi nafaqat bilim va pedagogik mahorat, balki psixologik qobiliyatlarni ham talab etadi. Shunday qobiliyatlardan biri – perseptiv qobiliyat bo‘lib, u o‘qituvchining o‘quvchilarning hissiy holatini, kayfiyatini va ichki kechinmalarini tushuna olish qobiliyatini anglatadi. Perseptiv qobiliyat ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish, o‘quvchilar bilan ishonchli va samarali munosabat o‘rnatish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.²¹

O‘qituvchining perseptiv qobiliyati ta’lim jarayonida o‘quvchilarning ehtiyojlarini tushunish, ularning hissiy holatiga mos yondashish va individual rivojlanishiga hissa qo‘shishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu qobiliyat empatiya, diqqat, noverbal muloqot va psixologik moslashuvchanlik orqali namoyon bo‘ladi. Uni rivojlantirish uchun hissiy intellekt, faol tinglash, kuzatuvchanlik va pedagogik bilimlarni chuqurlashtirish talab etiladi. Hozirgi zamon ta’lim tizimida o‘qituvchilarning nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarning ruhiy holatini tushunuvchi shaxs bo‘lishi muhimdir

Perseptiv qobiliyat — o‘quvchining ruhiy holatini his qilish, tushuna olish orqali yuzaga chiqariluvchi qobiliyat.²²

¹⁹ Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.

²⁰ Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. *Review of Educational Research*, 79(1), 491–525.

²¹ Leontyev, A. N. (2003). *Activity, consciousness, and personality*. Prentice-Hall.

²² Omonov H.T. *Pedagogik texnologiyalar pedagogik mahorat*. -Toshkent: Iqtisod-moliya, 2009. -232b

Perseptiv qobilivat: tashqi olamni va muhitni sezish, idrok etish, va'ni kuzatuvchanlik muhim rol o'ynaydi. O'qituvchining shijoati natijasida rivojlanadi, takomillashadi. O'qituvchi o'quvchining psixologiyasini, psixik holatim o'ziga singdirib idrck etadi, sinf jamoasining holatiga pedagogik vaziyatiga odilona baho beradi.²³

Xulosa. Har bir pedagog kommunikativ, perseptiv, o'quvchini tushuna olish, hissiy barqarorlik, kreativlik, shaxs dinamikasi kabi qobiliyatlarini o'zida mujassam eta olishi zarur. Pedagog har bir o'quvchining kelajak hayotdagi, jamiyatdagi o'rnini egallashi uchun barcha tushunchalarni singdira olishi zarur. Shu sababdan o'qituvchi doimo o'z ustida ishlashi, o'zini rivojlantirishi, barcha qobiliyatlarini takomillashtirishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mavlonova R.A. Umumiy pedagogika. -Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. -446b
2. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
3. Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. Review of Educational Research, 79(1), 491–525.
4. Leontyev, A. N. (2003). Activity, consciousness, and personality. Prentice-Hall.
5. Omonov H.T. Pedagogik texnologiyalar pedagogik mahorat. -Toshkent: Iqtisod-moliya, 2009. -232b
6. Xoliqov A. Pedagogik mahurat. -Toshkent: Iqtisod-moliya, 2011. -60b

²³ Xoliqov A. Pedagogik mahurat. -Toshkent: Iqtisod-moliya, 2011. -60b